

राष्ट्रिय सूचना आयोग

प्रेस विज्ञप्ति

राष्ट्रिय सूचना आयोगको नियमित पत्रकार सम्मेलनमा तपाईंहरूलाई हार्दिक स्वागत छ । यस आयोगको यो नियमित कार्यक्रममा निरन्तर उपस्थित हुनुहुने सबै पत्रकारज्यूहरूलाई हार्दिक आभार तथा धन्यवाद दिन चाहन्छु । आगामी २०८२ फागुन २१ गते सम्पन्न हुन लागेको आमनिर्वाचनमा केन्द्रीत रहेर राष्ट्रिय सूचना आयोगले सूचनाको हकको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं प्रचलनका लागि सरोकारवाला सबै पक्षलाई आमनिर्वाचन स्वतन्त्र, निष्पक्ष, भयरहित र धाँधलीरहित रूपमा सम्पन्न गर्नको लागि सहि सूचना सम्प्रेषण गर्न गराउन निर्देशित गरेको विषयलाई प्राथमिकताका साथ प्रस्तुत गर्न चाहेको छ । यस अतिरिक्त आयोगले विभिन्न मितिमा गरेका सार्वजनिक महत्व र सरोकारका विषयमा समेत प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरिएको छ ।

१. आमनिर्वाचनमा सूचना प्रवाह

आगामी २०८२ फागुन २१ गते सम्पन्न हुन लागेको आमनिर्वाचनका सन्दर्भमा राष्ट्रिय सूचना आयोगका तर्फबाट निर्वाचन वातावरण बनाउन नेपाल सरकार, निर्वाचन आयोग, राजनीतिक दलका प्रमुख, मिडिया र आमनागरिकको दायित्वका विषयमा सचेतना र विश्वसनीय बनाउन सूचना प्रवाहलाई सरल, सहज र जिम्मेवारपूर्ण बनाउन सबै सरोकारवाला पक्षहरूलाई आआफ्ना क्षेत्रबाट कर्तव्य पालना गर्न आह्वान एवं निर्देश गरिएको छ :

(क) नेपाल सरकार

- निर्वाचनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष र स्वतन्त्र रूपमा सम्पन्न गर्न गराउन मातहतका सबै निकायलाई नेपाल सरकारका इमान्दारीसाथ जिम्मेवारी बहन गर्न आदेश दिने,
- सार्वजनिक निकायहरूले जारी गर्ने निर्वाचनसँग सम्बन्धित सूचना समयमै सर्वसाधारणले थाहा पाउने गरी प्रवाह गर्ने गराउने,
- गलत, नियोजित र भ्रमपूर्ण सूचनाहरू उपर निगरानी राख्न नियमनकारी निकायहरूलाई सकृय बनाउने,
- नेपालको संविधान र सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनले प्रदान गरेको सूचना माग्ने र पाउने संवैधानिक हक निर्वाचनका क्रममा थप महत्वपूर्ण हुने हुँदा सार्वजनिक निकायहरूलाई सूचनाको हकप्रति संवेदनशील रहन सचेत गर्ने गराउने ।

(ख) निर्वाचन आयोग

- मतदाता शिक्षालाई थप प्रभावकारी र व्यापक बनाउन अधिकतम मतदाता समक्ष पुग्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- मतदान के का लागि, मतदानको महत्व, मतदान प्रकृया वारेमा व्यापक प्रचार प्रसार गर्ने गराउने । यसरी प्रचार प्रसार गर्दा बहुसंख्यक जनसंख्याले बोल्ने मातृभाषामा समेत गर्ने गराउने ।
- निर्वाचनसँग सम्बन्धित ऐन, कानून, निर्देशिका, कार्यविधि, आचारसंहिताका आधारभूत कुराहरू मतदाता र सम्बन्धित पक्षहरूलाई समयमै सुसूचित गर्ने गराउने,

- सहज र भयरहित मतदान गर्न गरिएको निर्वाचन व्यवस्थापन र सुरक्षाको प्रत्याभूतिका सम्बन्धमा मतदातालाई आश्वस्त हुनेगरी सुसूचित गर्न गराउन लगाउने,
 - सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पछाडि पारिएका महिला, दलित, आदिवासी, जनजाति, मधेशी, तथा मुस्लिम, उत्पीडीत वर्ग, पिछडा वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, अपांगता भएका व्यक्तिहरूमा निर्वाचन सम्बन्धी सम्पूर्ण सूचना पुग्ने सुनिश्चितता गर्ने,
 - निर्वाचनमा स्वच्छता कायम राख्न र निर्वाचनमा हुने अनुत्पादक खर्चलाई नियन्त्रण गरी निर्वाचनलाई मर्यादित बनाउन राजनीतिक दलहरूले संकलन गरेको आर्थिक कोषको स्रोत र खर्चकासही सत्य र यथार्थ विवरण समय मै सार्वजनिक गर्न लगाउने,
 - नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेको नेपाली नागरिकको सूचनाको हकमाथि निर्वाचनका क्रममा कुनैपनि तवरबाट अतिक्रमण नहुने व्यवस्था मिलाउने,
 - मतदान गर्नु अघि मतदान गर्ने नागरिकलले मतदाता सूचीमा आफ्नो नाम भए/नभएको एकीन गर्नका लागि निर्वाचन आयोगको वेबसाईटमा मतदाता नामावली अद्यावधिक गर्नुपर्ने,
 - निर्वाचनसम्बन्धी सामग्रीहरूको बन्दोबस्त, मानव स्रोतको व्यवस्थापन, आर्थिक अनुशासन, आचारसंहिताको पालना र उल्लंघनका घटना, निर्वाचन पर्यवेक्षकको व्यवस्थापन लगायतका निर्वाचनसँग सम्बन्धित विविध पक्षको सही सूचना समय मै जनता समक्ष प्रवाह गर्ने गराउने,
 - निर्वाचन आयोगको वेबसाईट तथा सामाजिक संजाल नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने गराउने,
 - मिथ्या, भ्रमपूर्ण, गलत र नियोजित सूचना नियन्त्रण एवं नियमन गर्न नेपाल सरकार तथा नियामक निकायहरूसँग समन्वय गर्ने गराउने,
 - सबै मतदातासँग आयोगको वेबसाईटमा पहुँच नहुन सक्छ । तसर्थ, निर्वाचनमा भाग लिएका प्रत्येक राजनीतिक दल वा तिनका प्रतिनिधिहरूलाई प्रत्येक बुथमा सम्बन्धित क्षेत्रमा मतदाताको विवरण संलग्न मतदाता नामावलीको एकप्रति संलग्न कपी निःशुल्क उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउने,
 - निर्वाचनको क्रममा पनि नेपालको संविधान र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ ले प्रदान गरेको सूचना माग्ने र पाउने हक प्रति सचेत रहने,
 - नागरिकका तहबाट प्रवाह हुने सूचना सत्य, तथ्य र यथार्थमा आधारित हुनु पर्ने विषयमा जानकारी दिदै अन्यथा कारवाही हुन सक्ने विषयमा सचेत गराउने,
 - निर्वाचनसँग सम्बन्धित कुनै पनि सार्वजनिक सरोकारको विषय सूचना अधिकारी मार्फत प्रवाह गर्न उत्प्रेरित गर्ने,
- निर्वाचनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, भयरहित र धाँधलीरहित बनाउन आवश्यक सहयोगका लागि आह्वान गर्ने ।

(ग) राजनैतिक दल

- राजनैतिक दलहरूले आफूले सार्वजनिक गर्नुपर्ने सम्बन्धित सूचना समय मै सर्वसाधारणले थाहा पाउने गरी प्रवाह गर्नु गराउने,
- राजनैतिक दलहरूले आफू संलग्न रहेको सामाजिक संजाल र संजालमा रहेको दलको परिचय सार्वजनिक गर्ने गराउने,

- आफ्ना उम्मेदवारका विषयमा तथ्यगत विवरणसहितका सूचना मात्र प्रवाहित गर्ने र अतिरञ्जित सूचना वा समाचार प्रवाह नगर्ने,
- कुनै राजनीतिक दल र उम्मेदवारविरुद्ध गालीगलौज, मिथ्या सूचना, दुष्प्रचार, द्वेषपूर्ण अभिव्यक्ति नदिने र यसलाई समाचार वा विज्ञापनका रूपमा प्रवाहित नगर्ने,
- सूचना अधिकारी नतोकिएको भए तत्काल सो व्यवस्था गरी सूचना प्रवाहलाई सहज बनाउने ।

(घ) मिडिया

- निर्वाचनसम्बन्धी सूचना र समाचार सम्प्रेषण गर्दा सञ्चारमाध्यमको भूमिका स्वतन्त्र र निष्पक्ष हुनुपर्ने,
- राजनीतिक दल, उम्मेदवार, समर्थक वा जोसुकैको प्रभावमा परेर गलत र अफवाहपूर्ण सूचना र समाचार प्रवाह गर्न गराउन नहुने,
- सूचना र समाचार सम्प्रेषण गर्दा निष्पक्षता र सन्तुलनका नियम लाई सम्मान (respect rules of impartiality and balance) र पालना गर्नुपर्ने,
- सबै दल र उम्मेदवारहरूलाई सञ्चार माध्यममा समन्यायिक पहुँच (equitable access) दिनु पर्ने,
- कुनै दल र उम्मेदवारप्रति गालीगलौज, मिथ्या सूचना, दुष्प्रचार, द्वेषपूर्ण अभिव्यक्ति समाचार वा विज्ञापनका रूपमा समावेश गर्न नहुने,
- कुनै पनि दल वा उम्मेदवारको प्रचार प्रसार सामग्री सशुल्क मात्र गर्नुपर्ने ।

(ङ) सर्वसाधारण नागरिक

- कुनै पनि सूचना आधिकारिक निकायबाट जारी भएको हो कि होइन भनी यकीन गर्ने,
- आधिकारिक निकायबाट जारी नभएका प्रकाशन सामग्रीहरूको भर नपर्ने, विश्वास नगर्ने,
- भ्रामक, मिथ्या, गलत तथा नियोजित सूचना प्रवाह भैरहेको जानकारीमा आए नियामक निकायमा जानकारी गराउने,
- सामाजिक संजालमा शेयर भएका कुनै पनि सूचना लाईक वा शेयर गर्नु अघि समाचार स्रोत विश्वसनीय र आधिकारिक भए नभएको यकीन गर्ने,
- निर्वाचनको क्रममा नेपालको संविधान र सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनले प्रदान गरेको सूचना माग्ने र पाउने हकको आवश्यक उपयोग गर्ने ।

२. सूचनाको हकको सम्बर्द्धन, संरक्षण र प्रचलन

आयोगले नागरिकको सूचनाको हकको सम्बर्द्धन, संरक्षण र प्रचलन गर्ने सन्दर्भमा विभिन्न मितिमा देहायका निर्णय गरेको छ :

क) सार्वजनिक निकायमा बजेट निकासा गर्दा अर्थ मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय मार्फत सबै कोष तथा लेखा नियन्त्रकको कार्यालय, प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रकको कार्यालय एवं स्थानीय तहमा बजेट निकासा गर्नु पूर्व अनिवार्य रूपमा

सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनको अवधारणा बमोजिम सूचना अधिकारी तोकेको हुनु पर्ने, तीन/ तीन महिनामा स्वतः प्रकाशन गर्नु पर्ने र नागरिकले माग गरेको सूचना उपलब्ध गराएको सूचना र उपलब्ध गराउन नसकिएका सूचनाको विवरणको छुट्टै अभिलेख राखेको हुनु पर्ने विषयको अनिवार्य कार्यान्वयन गराउने व्यवस्थाका लागि परिपत्र गरेको छ ।

ख) सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ४ को उपदफा (२)क बमोजिम सूचना वर्गीकरण र अद्यावधिक गरी आफ्नो वेबसाइटमा प्रकाशन गर्न सबै संघीय मन्त्रालयहरु, संवैधानिक आयोग, सुरक्षा निकाय र विभागस्तरका कार्यालयलाई निर्देशन दिएको छ । राष्ट्रिय सूचना आयोग स्वयंले सो कानूनी व्यवस्था अनुसार सूचना वर्गीकरण गरी सार्वजनिक जानकारीको लागि वेबसाइटमा प्रकाशन गरेको छ ।

ग) राष्ट्रिय गौरवका आयोजना, रूपान्तरणकारी आयोजना र प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाहरु मध्ये समयमा कार्य सम्पन्न नभई चालु आर्थिक वर्षमा ठेक्का सम्झौता रद्द वा खारेज भएका आयोजनाहरुको अवस्था सार्वजनिक सरोकारको विषय भएकोले सो सम्बन्धी सूचना एवं विवरण आमनागरिकलाई जानकारी प्रदान गर्नका लागि अद्यावधिक गरी आफ्नो वेबसाइटमा राख्न र सोको विवरण आयोगमा समेत पठाउने व्यवस्था गर्न ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय, भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय र शहरी विकास मन्त्रालयमा पत्राचार गरिएको छ ।

आयोगको यी तीनवटै निर्णय २०८२/०९/०७ को बैठकले गरेको हो ।

३. नष्ट भएका सूचनाको संरक्षण

आयोगको २०८२/०७/३० को बैठकले २०८२ भदौ २३ र २४ गते जेन जी आन्दोलनका क्रममा मुलुकमा उत्पन्न विषम परिस्थितिका कारण कतिपय सार्वजनिक निकायका भवनमा भएको आगजनी तथा तोडफोडको कारण सम्बन्धित सार्वजनिक निकायमा रहेका सूचना सामग्री नष्ट भएको हुनसक्ने सम्भावनाका प्रति आयोग सजग र सचेत रहदै यो असामान्य र असहज परिस्थितिका कारण नागरिकका चासो र सरोकारका विषयका कागजात वा संरक्षित सामग्रीहरु जलेर वा च्यातिएर नष्ट भएको भए त्यस्ता सबै सार्वजनिक निकायलाई आफ्ना सबै सूचना पुनःप्राप्त गरी अद्यावधिक गर्न, नष्ट भएका र सुरक्षित रहेका कागजातको अलग अलग विवरण तयार गरी अभिलेख राख्न र सो विवरणको जानकारी राष्ट्रिय सूचना आयोगमा पठाउन सम्बन्धित सबै सार्वजनिक निकायलाई आह्वान गरेको छ । नेपाल सरकार मातहतका सम्बन्धित सबै सार्वजनिक निकायलाई यसै आह्वान बमोजिम गर्ने गराउने व्यवस्थाका लागि प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयलाई परिपत्र गरिएको छ ।

४. तेस्रो राष्ट्रिय रणनीतिक योजना (२०२६-२०३०) को मस्यौदा

सूचनाको हक सम्बन्धी तेस्रो राष्ट्रिय रणनीतिक योजना (२०२६-२०३०) को मस्यौदा तयार पार्न आयोगका सूचना आयुक्त श्री गगन विष्टको संयोजकत्वमा मस्यौदा तयारी समिति गठन गरिएको छ । समितिमा सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय राष्ट्रिय प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानका प्रतिनिधि समेत रहेको समितिले रणनीतिको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरी सरोकारवालासँग छलफल गर्ने तयारी गरिरहेको छ ।

५. आयोगको इजलाशबाट भएका निर्णय तथा आदेशहरु

क. सूचना दुरुपयोगमा कारवाही

सूचनाको दुरुपयोग गरेको भनी आयोग समक्ष कुमारी बैंक लिमिटेडले गरेको उजुरीका सम्बन्धमा मिति २०८२ मंसिर २९ गतेको इजलासले सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ दफा ३१(१) बमोजिम जुन प्रयोजनका लागि सूचना प्राप्त गरेको हो सोही प्रयोजनको लागि प्रयोग नगरी सूचनाको हक समेतको दुरुपयोग गरेको ठहर गरी विपक्षी अंगराज भारतीलाई रकम रु. १० हजार जरिवाना गरेको छ । साथै यसै प्रकृतिका माछापुच्छ्रे बैंक लिमिटेड र सानिमा बैंक लिमिटेडको उजुरीमा मिति २०८२ मंसिर २९ र २०८२ पौष २१ को इजलासले निज अंगराज भारतीलाई अब उप्रान्त सूचनाको हक एवंसूचनाको दुरुपयोग हुने खालका व्यवहार नदोहोर्‍याउन सचेत गराएको छ ।

ख. पुनरावेदन उपर भएका कारवाही

२०८२ साउन १ गते देखि २०८२ पौष मसान्तको ६ महीनाको अवधिमा पुनरावेदनसम्बन्धी २७५ वटा मुद्दा दर्ता भएका छन् । ऐनको दफा १० (२) बमोजिम जवाफ दिन नपर्नाको कारण भए जवाफ पेश गर्न १५७ वटा आदेश गरिएको छ । यसैगरी ऐनको दफा १० (३) (क) बमोजिम पुनरावेदकलाई सात दिन भित्र जवाफ दिन २२ वटामा आदेश भएका छन् । ऐनको दफा १०(३)(ख) अनुसार ७० फछ्यौट गरिएका छन् । साथै सार्वजनिक निकायका प्रमुखले मनासिव कारण बिना सूचना नदिएका कारण दफा ३२ बमोजिम कारवाही किन नगर्ने भनी ८ वटा आदेश भएका छन् । यो अवधिमा २३ पटक इजलास बसी ४४७ वटा पत्राचार भएका छन् ।

अन्त्यमा पत्रकार सम्मेलनमा निरन्तर उपस्थित रहेर आयोगका सूचना प्रवाहमा निरन्तर सहयोग गर्नु हुने तपाईं सबै पत्रकार साथीहरुप्रति फेरि एकपटक आभार तथा धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

गगन विष्ट

प्रवक्ता एवं सूचना आयुक्त

२०८२ माघ १५ गते बिहिवार